

De Poemp

TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN
NUMMER 38 □ ZOMER 2002 □ 8/5732 AK 2560 NIJLEN

Als stenen konden spreken...

In dit nummer start het verhaal van de Nijlense Sint-Willibrorduskerk.

Als stenen konden spreken, dan zouden zij ons vertellen over de vreugde en het verdriet van onze voorouders, over gelukte en mislukte oogsten, over oorlog en vrede, over geloof en ongelof.

Deze schitterende tekening van Marc Verreydt toont onze van het oorlogsgeweld herstelde kerk in 1930, wachtend op een tweede beschadiging door het Belgisch leger in 1940...

Nijlense jeugd gaat op reis met het Davidsfonds

Schrijven leer je al doende. Daarom organiseren de Davidsfondsafdelingen van Nijlen en Kessel met de steun van Davidsfonds Nationaal en het Gemeentebestuur een schrijfwedstrijd voor de leerlingen van de plaatselijke scholen. De leraars staken een welkom handje toe : om de juryleden niet voor een onmogelijke taak te stellen, beperkten zij de inzendingen tot de 2 beste werkjes van elke klas.

Dit jaar was de respons enorm: in reeks I (5de en 6de leerjaar basisschool) namen 8 van de 9 scholen deel en kreeg de jury nog 44 werkjes te beoordelen, in reeks II (1ste en 2de jaar secundair) waren de beide plaatselijke scholen op de afspraak en die jury mocht 29 opstellen een beoordeling geven. Reizen heeft blijkbaar op iedereen een grote aantrekkingskracht.

Op zaterdag 4 mei zitten de 10 winnaars, 5 voor elke reeks, samen met hun ouders, directies en andere genodigden met klamme handen te wachten op de uiteindelijke rangschikking. Gewonnen hebben ze, maar wie heeft net iets meer gewonnen? Rustig blijven tijdens de toespraken van de burgemeester, de schepen en de voorzitter van de inrichtende vereniging lukt dan ook nauwelijks. *Lees verder blz. 2 >*

Junior Journalisten 2002

Burgemeester Paul Verbeeck zegt blij te zijn met zoveel junior-journalisten. Hij wil ze - letterlijk - in de boeken zetten. De jonge schepen van cultuur, Liesbeth Van Bouwel, test meteen het leesgedrag van de laureaten. Zij komt tot het besluit dat het belangrijk is veel te lezen, te putten uit verschillende bronnen, en zo te komen tot een eigen, gefundeerde mening. Namens het Davidsfonds neemt dan Walter Caethoven het woord. Hij zegt dat een goede kennis van het Nederlands belangrijk is in de groei naar volwassenheid. Moedertaal is niet alleen gevoelstaal, maar ook denktaal, zegt hij. Hij hoopt dat alle laureaten zullen blijven lezen - en dus ook schrijven.

En dan is het eindelijk zover!

De laureaten van reeks I :

1. Sarah Benyahia	174/200
2. Dieter Roelants	163/200
3. Nelleke Van Beylen	157/200
4. Femke Geysels	
Christophe Verdonck	153/200

De Junior Journalisten 2002

De laureaten van reeks II :

1. Astrid Michaelis	173,5/200
2. Brian V. d. Bossche	163,5/200
3. Jan Voorspoels	162/200
4. Lizzy Verstraeten	160,5/200
5. Elien Raets	154/200

De nummers 1 van elke reeks lezen voor uit eigen werk en kregen net als de andere laureaten een heus boekenpakket als beloning voor hun knappe prestatie. Daarna

zorgde het Gemeentebestuur nog voor een lekker toetje, zodat iedereen, maar vooral de laureaten, tevreden naar huis ging.

Nog over de Juffrouwen en Meesters in Poemp 37

Hartelijk dank, beste Poemp-lezer, voor uw gewaardeerde reacties op de schoolfoto met leerkrachten van de "nief" school verschenen in Poemp 37.

Eén van de aanmerkingen van zowel onderwijzers als leerlingen uit die tijd (de foto's werden genomen in de periode 1947 - 1950) was de afwezigheid op beide foto's van Meester Emiel Van Nunen, die tijdens die periode onderwijzer was in de gemeenteschool. Overleg met overlevende leraars en leerlingen uit die tijd bracht geen ophelde-

ring. Zeker is wel dat Meester Van Nunen bij de ploeg leerkrachten van die periode hoorde.

Tweede aanmerking. Zes namen slechts werden vermeld bij foto I, waarop 8 leerkrachten staan afgebeeld. Op de 7de plaats (vlnr) werd Meester Van Rompay vergeten. De 8ste persoon op de foto (een jonge, beginnende leerkracht) was ons onbekend. Nog steeds hebben wij zijn naam niet kunnen achterhalen. Nochtans zouden de jongens geboren in de beginjaren van de oorlog 1940 - 1945 hem moeten herkennen.

Wat weten wij ondertussen wèl over hem? Hij zou van Bouwel afkomstig zijn en werd daarom door zijn collega's "de Bouwelaar" genoemd. Maar zijn echte naam werd blijkbaar vergeten. Is hij de leerkracht die de plaats van Meester Van Nunen tijdelijk kwam innemen? Verklaart dat misschien de afwezigheid van Meester Van Nunen op de foto? Gaat er bij één van onze lezers nu misschien een lichtje op?

Nogmaals dank, beste lezers, voor uw belangstelling. En wij kijken alvast uit naar uw volgende reacties!

H. Budts.

Opbouw van eene overdekte boterhalle... of botermerkt

Op de zitting van de gemeenteraad van 6 september 1841 had de meerderheid, met de burgemeester op kop, besloten dat er *“eene overdekte boterhalle zou opgebouwd worden, overwegende dat daer toe geene betere plaets kan gebruikt worden dan de geene die zich bevindt agter den blinden muur van het schoollokael, alwaer op eene zeer spaerzame wyze kan getimmerd worden een gebouw geschikt tot het eynde alhier beoogt, hetwelk tevens zal kunnen dienen tot bergplaets van diversche brandblusmiddelen, welke tot hiertoe op geene voordelige plaets om de zelve haestig bij de hand te hebben zijn kunnen nedergelegd worden!”*

Het moest nu maar eens gedaan zijn met de boter naar Lier of Herentals te sjuwen. Wat een tijdverlies! De rijke boeren trokken met speelkaar naar de steden, maar het was werken geblazen. Om vijf uur moest men op pad om tijdig op “de met” te Lier of Herentals te arriveren. Dan was er dikwijls nog herrie om de standplaats en het standgeld.

Er waren boerinnen die met de diligence reden, maar boter moest beschermd worden tegen regen en zon, en dat met die koetsiers die er soms de pees op legden om op tijd aan te komen en die verdomde wegen. Boerin Vissers zuchtte: *“Ge kunt ne stoop melk meenemen, tegen de tijd dat ge te Hertals zijt hebt ge boter!”*

Maar er was oppositie in de gemeenteraad. Bij de volgende raadszitting

van 8 december bleven 4 raadsleden weg. Zij wilden niets meer te maken hebben met die “botermet”. Het zou de gemeente te veel geld kosten. Driehonderd frank voor de betimmering van het gebouw en dakbedekking, en dan nog een zinken dakgoot voor de afvoer van regenwater. Van waar moesten de klanten komen? Die van Kessel zouden toch naar Lier gaan, al was het maar om naar het stadsvrouwvolk te loeren. Op de klanten van Bevel - daar woonden maar drie man en een paardenkop - kon men ook niet rekenen. Trouwens, die van Bevel deden altijd dwars als er te Nijlen iets te doen was. De klanten van Viersel konden in de herfst en in het voorjaar als de steenweg naar Broechem onder water stond niet in Nijlen geraken. Klanten van Bouwel? Geen denken aan! Daar is het vrouwvolk te betetterd om aan eten te denken.

De oppositie stak de hoofden bij elkaar en de bezwaren rolden over de tafel: *“Te zot om los te lopen!”* Neem nu ariktel 7 van het “Reglement op de weekelykse botermerkt”: *“Op woensdagen word het verboden op andere plaetsen boter te kopen of te verkopen dan op de merkt!”* Als boerin Vissers op een woensdag boter wil verkopen aan Cato van Mel Tet (ze hadden samen nog hun eerste communie gedaan) moet die dan zeggen *“Meske, vandaag gen boter, gade gij maar naar de met!”*

Maar de meerderheid hield voet bij stuk. De weegmeester werd aangeesteld, met politiek konkelfoes, want die kreeg een vergoeding voor de

aangevoerde boter. Een verslag van de raad werd ter goedkeuring gestuurd naar de *“Deputatie van den Provincialen Raed.”* Voor- en tegenstanders lokten heftige discussies uit bij pot en pint. *“Allez, allez, neemt nu artikel 8. Geene vervalschte boter of die vermengd is met andere stoffen, zal ter merkt mogen ten toon gesteld of verkogt worden. Wie gaat dat allemaal controleren? Onze garde, diën is zo botervet dat’m nog niet te voet on den Elzendonck gerokt!”*

De botermarkt hield niet lang stand. De weegmeester gaf er de brui aan, omdat de aangevoerde boter te min was. Hij kon er zijn kost niet mee verdienen. Het was niet veel zaaks meer achter de blinde muur van het schoollokaal. De jongens speelden er met de kapon nadat ze de meisjes hadden weggejaagd. Het verslag van de gemeenteraad van 20 september van het jaar onzes heren 1844 spreekt duidelijke taal:

“De botermerkt dezer gemeente, te niet gegaen zijnde, bij gebrek aen kooplieden, zoo kan men voor weeggeld niets meer voordragen...”

Gelijk het van oudsher de gewoonte was, ging men naar Herentals of Lier om boter te verkopen. Ze waren blijkbaar te Nijlen niet met hun “gat” in de boter gevallen!

Jos Bastiaens.

Er waren eens...grote gezinnen

Bijgaande foto uit het familiealbum van één van onze trouwe lezers werd genomen omstreeks 1950 op de speelplaats van het Calasanzinstituut in de Nonnenstraat te Nijlen ter gelegenheid van de viering van de Nijlense moeders met een gezin van 10 en meer kinderen.

Een eerste bedenking bij deze foto is dat deze 39 dames in een niet geringe mate hebben bijgedragen aan de uitbouw en zelfs de welvaart van onze gemeente. Denk maar aan de talrijke nakomelingen, kinderen, klein- en achterkleinkinderen die nog inwoner zijn van onze gemeente en een groot deel opeisen van de handel en nijverheid in ons dorp. Misschien is het interessant in deze bijdrage eens vlug na te gaan hoe de Nijlense bevolking groeide.

Volgens geschiedkundige opzoekingen was onze streek reeds vroeg bewoond. In de vroege middeleeuwen was hier al een kleine nederzetting. Over het aantal inwoners en de toename ervan in deze periode is weinig of niets gekend. De oudst gekende telling zou omstreeks 1480 gebeurd zijn. Toen werden 88 huizen geteld. Hoeveel bewoners die huizen herbergden, is dan weer moeilijk vast te stellen. Een ruwe schatting spreekt van ongeveer 500 inwoners.

Volgens de telling van 1786 waren er in Nijlen 1023 zielen. Deze cijfers zijn echter volgens de geraadpleegde bron een voorzichtige raming. Het duurde tot 1857 eer de eerste betrouwbare bevolkingscijfers bekendgemaakt werden door het *Nationaal Instituut voor de Statistiek* :

1857 : 1.890 inwoners

1900 : 2.622 inwoners

1925 : 4.173 inwoners

In 1950, jaar waarin de foto werd gemaakt, had Nijlen 7.396 inwoners. Een kleine berekening zegt

ons wat de 39 gezinnen hebben bijgedragen tot de uitbouw van onze gemeente. 39 gezinnen van 10 en meer kinderen geeft in het totaal ongeveer 420 kinderen op 7.396 inwoners. Dit betekent dat die gezinnen toen 6 % van de Nijlense bevolking uitmaakten.

Op 31 december 1976, dag voor de fusie van Nijlen met Kessel en Bevel, had Nijlen 10.653 inwoners. In 1980 telde groot Nijlen 18.783 inwoners. En op 1 januari 2001 was het aantal inwoners gestegen tot 20.498.

Zo'n grote gezinnen behoren nu tot de zeldzame uitzonderingen. De grotere behoefte aan luxegoederen en comfort, het verlengen van de schoolplicht tot 18 jaar (voor studie heb je behoefte aan de rustige omgeving van een eigen kamer), de verspreiding van de auto (slechts 5 zitplaatsen en op straat spelen niet langer mogelijk), de uitbreiding van onze verzorgingsmaatschappij en de vooruitgang van de geneeskunde (zij maken een groot gezin niet langer tot een noodzaak: via pensioen en rusthuizen zorgt de staat voor de oude dag van de ouders en kindersterfte is sterk teruggedrongen), het uit werken gaan van man en vrouw zijn daarvoor o.a. verantwoordelijk.

Om toch even die tijd van méér dan een halve eeuw geleden in herinnering te brengen kan ik niet nalaten volgende vaststelling in verband met bijgaande foto op papier te zetten. Iedere Nijlenaar van toen zal zich het ongekasseyde kerkplein nog herinneren. In een straal van amper 75 meter errond huisden niet

minder dan 7 gezinnen met 10 of méér kinderen. We hebben het dan met name (zoals ze in de volksmond geheten werden) over Mit Tip, Bertha De Winter, Sooi Djon, Julie Verhaegen, Trien van de Gerde, Simon Van Mengsel en Franske Ellentriek. Voegen wij de gezinnen met 8 en 9 kinderen nog daarbij, dan kan kan men zich voorstellen hoeveel jeugd er in het centrum van Nijlen rondliep. Van geparkeerde auto's hadden ze toen geen last: er werd vaak gevoetbald met méér dan 22 spelers!

En zo zouden wij nog lang kunnen uitweiden over heden en verleden, over opvoeding vroeger en nu, over comfort en (te) kleine huisjes, over studeren of op jonge leeftijd uit werken gaan... en over zoveel verschillen in levenswijze en mogelijkheden vroeger en nu. Maar ondanks de eenvoudigere en niet altijd welvarende manier van leven, heb ik tijdens mijn gesprekken met de dochters of zonen van toen niet één horen zeggen dat het een ongelukkige tijd was

H. Budtz.

Bronnen:

Senioreninfo Nijlen

Nijlen, ons lieflijk dorp (Leo Nestor)

Met dank aan de talrijke familieleden van de moeders op de foto voor hun bereidwillige medewerking. Bijzonder dank aan mevrouw Rita Jacobs - Heylen voor het ter beschikking stellen van de foto. Zonder deze mensen had deze bijdrage niet kunnen geschreven worden.

Moeders (bij de foto)

Tot onze spijt zijn wij er niet in geslaagd iedere moeder op de foto te identificeren. Maar met uw hulp, beste lezer, hopen wij onze lijst te kunnen vervolledigen. Graag dus uw reactie.

Wie wij wel herkenden :

Eerste rij, zittend, van links naar rechts:

1. onbekend
2. onbekend
3. Maria Sysmans, echtgenote van Gust Van Peer (11 kinderen)
4. Irma Crauwels, echtgenote Tist Storms (12 k.)
5. Wis Leemans, e. v. Rik Crauwels (Verdaet) (12 k.)
6. Mel Helsen, e. v. Seppe De Doncker (17 k.)
7. Wis Vingerhoets, e. v. Louis Van Humbeeck(10 k.)
8. Maria Voorspoels, e. v. Marus Verhaegen (14 k.)
9. Julie Verhaegen, e. v. Leonard Van Tendeloo (Aro) (12 k.)
10. onbekend

Tweede rij, van links naar rechts:

1. Net Roothoofd, echtgenote van Louis Lemmens (11 kinderen)
2. Margriet Vercammen, e. v. Gust De Swert (10 k.)
3. Mel Somers, e. v. Sooi Op De Beeck (10 k.)
4. Jeanne Meere, e. v. Frans De Bakker (12 k.)
5. Fieke Vercammen, e. v. Louis Verhaegen (14 k.)
6. Stans Vingerhoets, e. v. Fons Dillen (10 k.)
7. Celine Van Camp, e. v. René Engels (11 k.)
8. onbekend
9. Roos Peeters, e. v. Fons Hens (11 k.)
10. Stefanie D'Joos, e. v. Huygelberghs Pol (10 k.)

11. Eugenie Embrechts, e. v. Gust Goovaerts (10 k.)
12. Theresia Habraecken, e. v. Louis Daems (12 k.)
13. onbekend
14. Bertha De Winter, e.v. Fons Gerits (11 k.)
15. Celine Torfs, e.v. Frans De Reyck (14 k.)
16. Rosa Lembregts, e. v. Wies Heylen (11 k.)
17. Lucie Lieckens, e. v. Jules Verlinden (11 k.)
18. Leontine Verwerft, e.v. Simon Van Mengsel(11 k.)
19. Maria Thijsbaert, e. v. Constant Hens (11 k.)

Derde rij, van links naar rechts :

1. Roos Crauwels, echtgenote van Jef Diels (11 kinderen)
2. Gusta Grielen, e. v. Wies Luyten (12 k.)
3. Rosa Wuyts, e. v. Sooi Lemmens (Djon) (12 k.)
4. Mit Van Hove (Tip), e. v. Nar Verheyen (10 k.)
5. Marie Sebrechts, e.v. Frans Van Tendeloo (Do)(10 k.)
6. Wis De Beucker, e. v. Pol Van den Bogaert (Dekker) (13 k.)
7. Bertha Gevers, e. v. Miel Van den Eynde (Kromme) (10 k.)
8. Wis Walraven, e. v. Stanne Bossaerts (Keskes) (10 k.)
9. Mit Vermeulen, e. v. Gerard Peeters (10 k.)
10. Fien Van Houdt, e. v. Miel Peeters (13 k.)

Niet alle gezinnen uit die tijd hadden het geluk dat de kinderen gezond en wel geboren werden. Kindersterfte was geen zeldzaamheid. Sommige gezinnen telden 3 of meer overlijdens.

Bidprentjes... ooit papieren monumenten

Maar zijn zij het nog? Bidprentjes zouden in Nederland ontstaan zijn in de 17de eeuw. De eerste zijn geschreven prentjes ter nagedachtenis van overledenen uit de gegoede burgerij en waren bestemd voor de naaste familieleden. Ze waren volledig met de hand geschreven en met een tekening geïllustreerd. Buiten de familie kregen slechts de priesters en de notabelen uit de kennissenkring een prentje ter nagedachtenis van de afgestorvene.

De eerste gedrukte prentjes dateren van rond 1750. Het waren kunstzinnige plaatjes met afbeeldingen van droeve godsdienstige taferelen als de kruisiging van Jezus of zijn gebed op de Olijfberg of ook van Maria met de dode Jezus op de schoot.

De teksten, die nooit lang waren, zijn aanmaningen om godvruchtig te leven en steeds het laatste oordeel in gedachten te houden. Na 1800 komen er stilaan teksten uit de bijbel op voor. Die geraakten omstreeks die tijd bekend door de verspreiding van boeken en geschriften waarin ze voorkwamen.

Bidprentjes werden pas geruime tijd na de begrafenis uitgedeeld. De begrafenis volgde in die tijd daags na het overlijden uit vrees voor besmetting van de huisgenoten. Een uitvaartmis volgde veel later, zodat de drukker tijd had om de hem ter hand gestelde tekst zorgvuldig te zeten en te drukken. Die tekst werd meestal door de pastoor opgemaakt. Dit duurde tot de naaste familieleden of een vriend van de overledene zelf een zinvolle tekst konden opstellen. Maar dit kwam toch niet zo vaak voor.

In onze tijd, nu niet zoveel mensen nog kerkelijk zijn (maar toch nog een kerkelijke uitvaart wensen) is

de tekst op de gedachtenisprentjes (men spreekt niet langer over bidprentjes) zeer sober geworden. Soms maar enkele woorden ter nagedachtenis, aangevuld met een gedichtje als bladvulling. Niet dat die gedichtjes totaal zinloos zijn, maar spijtig genoeg zijn ze dikwijls amper toepasselijk op de overledene. Deze prentjes zijn in vele gevallen het laatste wat de gemeenschap aan de overledene herinnert.

Een cultuurproduct, zoals de vroegere bidprentjes, zijn ze nog nauwelijks. Als verzamelobject staan ze gelijk met allerhande druksels als theebuiltjes, suikerzakjes, enz. De begrafenisondernemer en de drukker varen er wel bij. En hoe groter de oplage, hoe groter de verdienste.

Oude bidprentjes zijn nochtans niet enkel het verzamelen waard. Zij helpen bij het opstellen van de familiestamboom. Graven verdwijnen immers, meestal reeds 25 jaar na de begrafenis. 50 jaar is de uiterste termijn voor vergunningen op duur betaalde familiegrond. Bidprentjes gaan veel langer mee. De goede staat van bewaring speelt hierbij een belangrijke rol. De allereerste blijven nostalgische getuigen van een diep ingeworteld, oprecht geloof in waarden die nu niet erg meer meetellen. Vele van die oudere exemplaren bevatten waardevolle gegevens om een familiestamboom op te maken. Onze kinderen zullen de verzamelaars nog dankbaar zijn voor die prentjes met

al die gegevens, waar sommigen nu neerkijken.

Aan de hand van bidprentjes werd bijgaande proeve van stamboom van de familie De Wever opgesteld. Deze familie heeft in de gemeente Bevel een nogal belangrijke rol gespeeld. De familie trok zich omstreeks 1907 terug uit een voorspoedig landbouwbedrijf en ging wonen in een aantrekkelijk landhuis op de Nijlensesteenweg 97 te Bevel, midden in een grote fruituin. Petrus De Wever was burgemeester te Bevel van 1836 tot 1848 en van 1858 tot 1884. De enige zoon Ludovicus stierf in 1912. Diens zoon Emiel en dochter Mathilde, beiden ongehuwd, bleven het door hem gebouwde landhuis bewonen. Ze waren gekend als gefortuneerde burgers. De bende Nauwelaerts wist dat ook. Een lid van die bende, Jef Van de Sande (alias Jefke van de vlaaibakker), een gebuur van de familie De Wever, heeft hen vermomd verwittigd en aangemaand tot waakzaamheid. Emiel De Wever heeft op de beurs veel geld verspeeld. Mathilde De Wever nam in 1919 een Hongaarse vluchteling op - Margit Nagy - die later kloosterzuster werd. Tot zover enkele gegevens bij de stamboom De Wever.

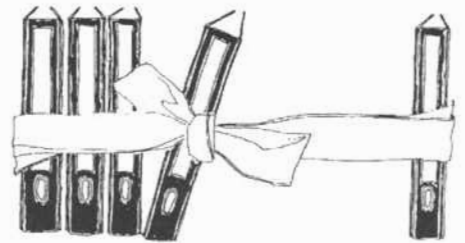
Jef Peeters.

*Het landhuis
van de familie
De Wever aan de
Nijlensesteenweg
97, zoals het ooit
was.*

Leesvoer voor Poempisten

De Bist te Kessel,
van hof tot kasteel (*Frans Lens*)
Niet zo ver van het tijdens de Franse Revolutie opgeheven klooster van Nazareth ligt op de oude gemeentegrens tussen Lier en Kessel het "ontmoetingshuis" van de Lierse Gasthuiszusters, kasteel de Bist. Ons bestuurslid Frans Lens schreef er een bijzonder interessant boek over. Voor de prijs van 150 frank ofte 3,75 Euro te bekomen bij De Poemp.

Op ontdekkingstocht
door Bevel (*Nikole Verdonck*)
Hoe zag Bevel er vroeger uit? Via de postkaartverzameling van Nikole kijken we met enig heimwee terug op de tijd van toen. Voor 350 frank (8,75 Euro) kunt u uw exemplaar van het fraaie boek bekomen bij Mw. Nikole Verdonck, R. Lambrechtsstraat 8 te Heist-op-den-Berg, telefoon 015 25 13 58.

In memoriam Cita Thys, bestuurslid De Poemp

Op 1 augustus 2001 is te Leuven Cita van ons heengegaan. Een hele tijd mocht De Poemp in de geborgenheid van haar historisch huis onbezorgd vergaderen. Wij zullen haar dan ook blijven gedenken als een echte gastvrouw met liefde voor cultuur en literatuur. Bedankt, lieve Cita, voor alles wat we samen mochten beleven, en tot weerziens.

De mensen van De Poemp.

Stamboom De Wever van Bevel

samengesteld aan de hand van bidprentjes en doodsbrieven

Petrus De Wever X Maria Truyen
1804 - 1885 — 1789 - 1865

Ludovicus De Wever
X Anna-Maria Vets
1832 - 1912 — 1839 - 1900

Evarist De Wever
(jong gestorven)
Evarist De Wever
(jong gestorven)

Emiel De Wever (1866 - 1949)
Mathilde De Wever (1868 - 1965)

Jozef De Wever
X Maria Van Looy
1871 - 1960 — 1875 - 1953

Louis De Wever (1900 - 1935)
Mathilde De Wever (1901 - 1935) X
Paul Van der Auwera

Emiel De Wever (1902 - 1946) -
Philomène Verwerft

Maria De Wever (1904 - 1965) - Jos
Lams

Leo De Wever (1905 - 1967) -
Rosa van de Velden

De Wever Yvonne
De Wever Marcel
De Wever Roland
De Wever Rita

Maria Hortensia De Wever
X Albert Wauters
1874 - 1962 — 1860 - 1946
Anna-Maria Wauters
(1899 - 1991)

Augusta Wauters (1901 - 1901)
Alice Wauters (1902 - 1975)
Marie-Louise Wauters (1908)
X Luc Maréchal (1910 - 1976)

Luc Maréchal (1938) X Hilde
Brusselmans

Gesticht der Heilige Harten te Nijlen

(tweede aflevering)

Het nief (nu oud) gesticht

Zoals we in Poemp 37 lezen konden, maakten de fors in aantal stijgende verzoeken tot opname in het Gesticht der Heilige Harten een dringende expansie van het rusthuis meer dan noodzakelijk.

Een merkwaardige foto van de bewoners van ons allereerste gesticht aan de Gemeentestraat (begin vorige eeuw)

Het bestaande gebouw uitbreiden was niet mogelijk, gezien het pand enerzijds aanleunde tegen een privé-eigendom en anderzijds begrensd werd door de wateromwalling (de vest) der pastorie, zodat noodgedwongen moest uitgekeken worden naar een andere oplossing.

Het huis van de juffrouwen De Cnaep, begin 20ste eeuw

Huis van Maria en Sophia Cnaep

En die kwam er toen juffer Maria De Cnaep (rentenierster en kleindochter van Jacobus De Cnaep, schepen, gemeenteontvanger en burgemeester uit het woelige Napoliontische tijdvak), haar eigendom, gelegen Statiestraat 13 (waar voordien gedurende geruime tijd twee Antwerpse Grauwzusters een onderkomen hadden gevonden), wegschonk om er een nieuw rusthuis te laten installeren.

Onder het bestuur van Pastoor de Bremaeker, die het op 9 maart 1928 overleden Pastoorke Van Looy (met wiens gulle bijdrage tot dan toe de maandelijkse uitgaven waren bekostigd) was opgevolgd, kon deze dankzij de giften van Nijlense weldoeners zoals de voormelde juffer Maria De Cnaep en juffer Eulalie Vervoort (rentenierster en afstammeling van brouwer Vervoort), de verbouwingswerken voor het nieuwe Gesticht der Heilige

Harten uitgevoerd worden. Dit gebeurde door de aannemers Alfons Nelis (brouwer Nelis, zoon van den grote Nelis) en Charel Driesen.

In 1930 verhuisde het gesticht naar Statiestraat 13, waar het niet alleen ruimer was, maar op hygiënisch gebied ook beter om te vertoeven.

Van groot belang bovendien was de aanwezige boerderij: er was een plaats beschikbaar voor het houden van koeien, varkens en kippen. Zo waren uit eigen voorraad voldoende melk, vlees en groenten beschikbaar voor de bewoners en konden met de verkoop van wat niet nodig was, de overtollige melk, enkele varkens en af en toe een kalf, bijkomende inkomsten gecreëerd worden. Waar men vroeger, in het oude gesticht, noodgedwongen moest zien rond te komen met de opbrengst van vier geiten.

Met de, bij aanvang weliswaar karige, tussenkomsten die de armenbesturen of commissies van openbare onderstand (C.O.O.) van >

Het huis van brouwer Vervoort (Statiestraat), begin vorige eeuw.

Nijlen. — Huis van den brouwer M. Vervoort

> Nijlen en gemeenten waarvan er inwoners in ons rusthuis verbleven, begonnen te betalen, met de opbrengst van het land dat verhuurd kon worden en met de maandelijkse bijdragen der vermogende en niet helemaal onbemiddelde bewoners (in 1935 betaalde Madame Van Assche 15 fr en Emmerance Bellens 8fr. per dag voor hun verblijf in het rusthuis), konden de zusters nu meer doen voor de hun toevertrouwde mensen.

In 1937 werd, ter vervanging van het voorlopige huiskapelletje, door pastoor De Bremaeker de nieuwe kapel, die in het centrale gedeelte van het gebouw was ingericht, ingezegend. Boven het altaar dezer kapel had kunstschilder Delpont uit Zulte een levensgrote afbeelding geschilderd, die Jezus voorstelde die zijn zegen geeft aan ouderen en mindervaliden. Dezelfde man had vroeger ook de verfraaiing van de trappenhal en de inkom uitgevoerd.

Het aalmoezeniershuis, gelegen Statiestraat 15, dat een geheel vormt met het bejaardentehuis werd in 1954 opgetrokken.

Daar het rusthuis zeer snel weer te klein was, werden in 1955 onder het bestuur van toenmalig Pastoor Martin, aan de straatkant twee zijvleugels bijgebouwd, zodat er plaats was voor 95 bedden.

Acht jaar nadien werden door aan-

Het "nief gesticht" werd einde vorige eeuw door het gemeentebestuur volledig opgeknaapt. Onder meer de politie vindt er nu een prima onderkomen.

De kapel in het rusthuis (1937)

nemer Driesen (de zoon van Charel Driesen), in de tuin aan de zonnekant, nogmaals twee panden bijgebouwd, waardoor er extra kamers beschikbaar kwamen op de 1ste verdieping en de zusters, die tot dan toe in alkoven geslapen hadden, nu elk een afzonderlijke kamer konden betrekken. De gelijkvloers bijgekomen ruimten werden respectievelijk uitgerust als eetzaal met afzonderlijke tafeltjes en als een leefruimte met ruststoelen.

In die periode waren er 92 residenten, onder wie 44 mannen en 39 vrouwen die een onderkomen vonden in de gemeenschappelijke zalen en 9 personen die de privé-kamers bewoonden. Zeven zusters en acht leken stonden in voor de zorgverstrekking. De kostprijs per dag bedroeg toen 75 fr op de gemeenschappelijke zaal, 110 fr per persoon en 170 fr. per echtpaar voor verblijf op een privé-kamer. Voor de normen van die tijd was het rusthuis comfortabel.

Oprichting van het nieuw rusthuis (nief nief gesticht)

Eind zeventiger jaren kwam men tot de vaststelling dat bij gebrek aan voldoende eenpersoonskamers en omwille van ontoereikende voorzieningen voor de aldaar verblijvende gehandicapten het bestaande rusthuis niet meer voldeed aan de reglementering der betrok-

ken ministeries. Bijgevolg moest dringend gedacht worden aan de oprichting van een volledig nieuw rusthuis. Daar dit onmogelijk was op de bestaande locatie Statiestraat 13, werd in 1983 het vroegere voetbalveld gelegen Kerkeblokken en eigendom van de familie Pouppez de Kettenis de Hollaeken aangekocht. Zodra dit gebeurd was, begon men met de bouw van het huidige rusthuis, dat in 1992 kon betrokken worden.

Het "nief gesticht" midden vorige eeuw.

Hulde aan de Zusters van Berlaar

Bijna een eeuw lang genoten de zusters, voor hun bescheiden liefdewerk ten overstaan van de bejaarden die verbleven in ons rusthuis, de volledige achting en waardering der Nijlenaars. Evenzeer als de Zusters van Vorselaar maakten ze daadwerkelijk deel van

ons dorp uit. De goede verstandhouding met de Nijlenaars en hun onbaatzuchtig hulpbetoon aan de bewoners van het rusthuis, die vooral tot uiting kwam in moeilijke tijden van schaarste en nood (o.a. tijdens de twee wereldoorlogen), maakten hen tot gewaardeerde dorpsgenoten.

Hun dienstbaarheid en barmhartigheid kwam niet alleen de veelal arme en eenzame dutsen in het gesticht ten goede. Ook buiten het rusthuis lieten ze die gelden. Als in Nijlen iemand overleden was, werd op hen een beroep gedaan om de overledene te lijken, d.w.z. te wassen en op te baren, zodat familie en burens hem kon komen groeten. Een begrafenisondernemer was er vroeger immers niet te Nijlen.

Hoewel bewoners, beheerraad en directie van het rusthuis en heel Nijlen gehoopt hadden dat de Zusters van Berlaar het 100-jarig jubileum van hun hulp- en zorgverstrekking mee zouden kunnen vieren, zag de algemene raad der Zusters van Berlaar zich verplicht om in 1991, wegens het nijpend tekort aan zuster-verpleegsters en het overlijden van verschillende zusters, zijn religieuzen terug te roepen naar het hoofdhuis.

Maar Nijlen zou Nijlen niet zijn, als het niet met een gemoedelijke plechtigheid afscheid had genomen van de laatste twee zusters, met name zuster Sylvestra, die sinds 1957 in het Nijlense rusthuis werkzaam was, en zuster Maria, die er vijftien jaar bovendienst had verricht. Gelijktijdig werd ook hulde gebracht aan alle zusters (o.a. de onvergetelijke zuster overste Maria Acella beschreven in het boek *Losse Flodders* van E.H. De Deyne, de zusters Eusebia, Crecencia en de vele anderen....) der Congregatie van het Heilig hart van Maria die voordien in ons rusthuis zulke schone menslievende taak hadden verricht.

- Door de aanwezigheid der Zusters van het Heilig hart van Maria in het gesticht te Nijlen werd het ledenaantal van hun Berlaarse congregatie verrijkt met zes roepingen uit ons dorp, met name:

Zr. Peeters

Zr. Esther - Maria Torfs

Zr. Hozanna -Amelie Torfs

Zr. Nicefora- Eulalie Goormans

Zr. Benilda- Lucia Van Rompaey

Zr. Germana - Eugenie De Backer

- Buiten de voormelde weldoeners van het gesticht mocht men later ook gulle steun en daadwerkelijke

hulp ontvangen van andere begunstigers zoals Juffer Coleta Wezemaal (Colet, de dochter van Tist Boer), Louis Leysen (lid van de niet onbemiddelde familie Leysen, die naar de Geldstraat (nu Kerkstraat) achter de kerk was verhuisd, nadat ze hun boerenbedrijf aan de Boshoek hadden stopgezet.

- Na het overlijden van Juffer Eulalie Vervoort op 1 juni 1930, werd bij testament haar ouderlijk woonhuis (nu Statiestraat 34) met inboedel geschonken aan de Zusters van Berlaar, die, ingaande op de wilsbeschikking van Juf. Vervoort, er de terugkerende missiezusters in onder brachten. Dit tot in 1949. Toen werd het gebouw verhuurd aan notaris Vernimmen. En in 1958 werd het verkocht aan apotheker Bosmans.

Jos Thys.

Het huis van brouwer Vervoort anno 2002. De "tands des tijds" had er blijkbaar geen vat op. Althoewel...

Het Davidsfonds is een vereniging waarin oudere en jongere mensen met belangstelling voor het verleden, werken aan heden en toekomst. Meteen is dit een open uitnodiging, lieve Lezeres en beste Lezer, om óók lid te worden van het Nijlense Davidsfonds. Doen!

D Davidsfonds

De Sint-Willibrorduskerk

Hoe het precies gesteld is met onze parochies weten wij niet. Maar in Vlaanderen zou gemiddeld minder dan vijftien procent van de bevolking anno 2002 naar de kerk gaan. En toch willen de meeste mensen nog wel de hoogtepunten van hun leven in de kerk vieren: doopsel, huwelijk, uitvaart. De kerk is duidelijk niet langer die dominante kracht die het denken en doen van onze voorouders voor een flink deel bepaalde.

Wat er ook van zij, wij moeten erkennen dat de kerk een stuk van onze geschiedenis bepaalde. Welk verleden gaat schuil achter de toren van de Sint-Willibrorduskerk? Samen met U, lieve Lezeres en beste Lezer, willen wij terugkeren naar de tijd toen de kerk niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk in het midden van het dorp stond. Een tijd waarin de "schapen" helaas maar al te dikwijls samen met hun "herder" moesten vechten tegen oorlog en allerlei onheil. Frans Lens neemt ons enkele Poempen lang mee in een stukje parochiegeschiedenis rond de Sint-Willibrorduskerk. En dat moet, denken we, zowel de gelovige als de andersgelovige als de ongelovige Nijlenaar interesseren...

Walter Caethoven.

Eerste aflevering:

De oudste gegevens over een kapelanie in Nijlen

De verspreiding van het Christendom in onze streek

De dorpskerk van Nijlen heeft de Ierse bisschop Willibrord als patroon. Maar was dit oorspronkelijk ook wel zo? Van oudsher was er hier de verering van het H. Kruis. De aloude "titel" der kerk is, volgens een aantekening van de kerkfabriek in een verslag van april 1923, gewijd aan het feest van de Kruisvinding⁽⁷⁾ en ook aan dat van de Kruisverheffing. Zelfs de kermissen vielen op beide feestdagen. Sporen van die verering vinden we

niet alleen hier, maar ook in de onmiddellijke omgeving, o.a. in Lier en in Kessel, waar de kerk en het dorp Salvator of Christus de Zaligmaker als patroonheilige heeft, vereerd onder de vorm van een eeuwenoud kruisbeeld. Historici menen de kruisverering te mogen beschouwen als "littekens", als verre getuigen uit de aarzelende beginperiode van het geloof in onze streek, toen de eerste missionarissen aan heilige bomen en op oude cultusplaatsen kruisen ophingen. De diepe verering van het kruis die heel duidelijk in onze onmiddellijke

omgeving bestaan heeft en die bewaard bleef tot in de 20ste eeuw, zou ontstaan zijn onder invloed van de Ierse missionarissen die onze streek gekerstend hebben. Terloops wijzen we erop dat de benaming "Dorsel" nog van de voorchristelijke periode dateert. Taalkundigen leiden deze naam, in 1186 "donreslo" geschreven, af van donar + lo : een plek, een bosje of wat bomen gelegen op een zandrijge hoogte, gewijd aan de Germaanse god van de donder⁽¹⁾.

De oude naam van de Nijlenbeek luidde Wilborts-, Wilboers- of Willibrordusbeek. De benaming zou verwijzen naar het feit dat bisschop Willibrord zelf of misschien missionarissen uit zijn omgeving in deze beek in de naam van Willibrord het doopsel hebben toegediend. Ook in het nabije Viersel en Pulle wijst men een Willibrordusbeek aan. De beeknamen zouden nog getuigen uit de bekeringstijd kunnen zijn.

Toen de kerkelijke structuur op gang kwam, onstonden parochies. Het eerste gebouwtje dat, zoals in tal van Kempense dorpen, aan de eredienst gewijd was, zal wellicht slechts een schamel beeldkapelletje geweest zijn voor het handvol inwoners dat hier op de arme zandgronden, waarin alleen de beekdalen een zekere vruchtbaarheid kenden, trachtte te overleven.

>>

Als de stenen konden spreken...

Een beeld van de in 1914 beschoten en afgebrande Sint.-Willibrorduskerk.

>>>

Waarschijnlijk werd in deze kleine bidkapel een eenvoudig kruis, waarin de gedachtenis of de herinnering aan de doopbisschop Willibrord bewaard is gebleven, vereerd. Bij gebrek aan duurzame materialen zal dit wel, zoals het de gewoonte was in onze streek, een armzalig lemen gebouwtje geweest zijn, te vergelijken met een schuurtje in vakwerk met lemen wanden. Wellicht eeuwen later zal er werk gemaakt worden om een eerste stenen kerkgebouw op te trekken. Daarvan vinden we misschien nu nog in het huidige kerkgebouw sporen terug. Andere gegevens, geschreven of in de volksmond overgeleverde, zijn er blijkbaar niet. Wanneer een eerste bidplaats in steen opgericht werd, is dan ook niet te achterhalen. Was het kerkje dat vroeger tot in de helft van de 19de eeuw verbonden was met de nu nog bestaande toren, de eerste stenen kerk? Mogelijk, maar misschien ook niet. Zelfs voor Kessel, waar de traditie vertelt dat er voor de eerste stenen kerk reeds heel vroeg een “tamelijk grote houten kerk” stond, hebben wij onze twijfels.⁽²⁾

De oudste gegevens over de kapelanie Nijlen

Al wat er over de bekeringstijd, de mogelijke aanwezigheid van bisschop Willibrord en de kruisverering in onze streek verteld wordt, rust vooral op overlevering en veronderstellingen.

Een eerste duidelijk spoor van het begin van kerkelijk leven in Nijlen dateert van 1155. In dat jaar bekwam het kapittel van O.-L.-Vrouw van Antwerpen het altaar van *Wurtulam* (Wortel) en van *Nillam* (Nijlen). Ze werden geschonken door Nicolaas, bisschop van Kamerijk.⁽³⁾ Dit is helemaal niet verwonderlijk, want tot het midden van de 16de eeuw behoorde onze streek tot het bisdom Kamerrijk. In de “akte van afstand” wordt vermeld dat het om “capellae” of hulpkapellen gaat. Een capella betekent dat het nog geen zelfstandige kerk en bijgevolg ook nog geen zelfstandige parochie was, maar afhankelijk van een oudere, grotere parochie. Lier noemt zich van oudsher moederparochie van de Bijvangdorpen Bevel, Emblem, Kessel en Nijlen. Op een bepaald ogenblik werden al deze dorpen zelfstandige parochies. Wanneer dit gebeurde,

is zelfs niet eens op een eeuw na te achterhalen. Wanneer de bedienaar van de capella of hulpkapel zich pastoor mocht noemen en Nijlen een zelfstandige parochie werd, blijft dan ook alsnog onbekend. Uit archiefstukken weten we dat Bevel, volgens een Lierse bron, in 1260 reeds een eigen pastoor had. Kessel volgde in 1283.⁽⁴⁾ Het oudste document dat een Nijlense pastoor vermeldt, dateert van 1323. Bij gebrek aan archieven voor de 12de en 13de eeuw is heel deze periode en de voorafgaande periode waarin kleine nederzettingen zich ontwikkelden tot gehuchten en dorpen, één groot zwart gat in onze dorpsgeschiedenis. Volgens een Lierse bron zou de eerste kerk van de Lierse Bijvangdorpen (Bevel, Emblem, Kessel en Nijlen) in *Emblem* gestaan hebben.⁽⁵⁾ Dat gebouw zou dan kunnen dateren uit de tijd van de Heilige Gummarus.

Door de gift van de bisschop van Kamerijk in 1155 bekwam het kapittel van Antwerpen het recht om hier een bedienaar, een pastoor of een kapelaan, de koster, de kerk- en de H.-Geestmeesters te benoemen en de tienden te innen. Ook de prelaat van Tongerlo (de abdij werd omstreeks 1130 door monniken van de St.-Michielsabdij uit de grond gestampt) had in Nijlen al vroeg recht op tienden. Een diploma van paus Urbanus III bevestigde dat de abt of de prelaat één derde van de tienden van heel het dorp tot de zijne mocht rekenen (naast dit van het kapittel). Het laatste derdedeel was eigendom van de pastorie of behoorde tot de inkomsten van de pastoor. De inkomsten van de Nijlense tienden werden dus in drie parten verdeeld, n.l. tussen de pastoor, de abt van Tongerlo en het kapittel van Antwerpen. Als tegenprestatie werd van hen verwacht dat ze zorgden voor een degelijk kerkgebouw en dat ze ook de grote herstellingskosten en de tiendenklok mee zouden betalen. Dit was helemaal niet het geval in Kessel: daar waren alle

tienden in handen van Lier en stak het Kapittel "uit goedgunstigheid" de pastoor wel wat toe. Te weinig trouwens, want in 1283 werd het Lierse Kapittel door de bisschop van Kamerijk veroordeeld tot het jaarlijks betalen van een bijkomende vergoeding.⁽⁶⁾

In de loop van de eeuwen zal in Nijlen nog heel wat over tienden gebakkeleid worden, o.a. met de abt van Tongerlo.

Frans Lens.

(1)Helsen, A.M. en J.J.:

Gehuchtnamen van de Antwerpse Kempen p. 143. Leuven, 1978.

(2) Tijdens recente graafwerken voor de aanleg van de nieuwe verwarming in de dorpskerk van Kessel, werd ter hoogte van de preekstoel een stukje muur in oersteen, afkomstig uit de beemden, aangetroffen. Dit bewijst natuurlijk niet dat dit van een oudere kerk of kapel zou zijn, maar het kan wel in die richting wijzen.

(3)Zie o.a. Prims, Fl.: Album pastorum Campinae p. 203. Antwerpen 1952; Stockmans, Geschiedenis van Kessel, Nijlen... p. 182. De Seyn vermeldt als enige (twijfelachtige) bron in het "Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten, dat het bisdom Kamerijk reeds in het jaar 1115 de parochie afstond aan het kapittel van Antwerpen.

(4) Lens, Frans: De Kesselse kerken, 1978, p. 12 drukt dit document van 1283 af. Hieruit blijkt duidelijk dat Kessel in die tijd een volwaardige parochie was met een eigen kerk en pastoor.

(5) Hasenbroekx : Kapittel... p. 45

(6) Zie eveneens voetnoot nr. 4 en "Sprokkels uit Bevel, Kessel en Nijlen" p. 45

(7) *Kruisvinding* : feestdag op 3 mei. Verwijst naar terugvinden op 14 september 320 in Jerusalem van overblijfselen van het kruis waaraan Christus stierf. Feestdag in 1960 afgeschaft wegens zwak historisch fundament en overlapping met Kruisverheffing.

Kruisverheffing : feestdag op 14 september. Kerkwijdingsfeest van Constantijnse basiliek te Jerusalem. Het kruis als overwinningssymbool, als verrijzenissymbool.

Zo was er eens...

Verhalen over zwarte magie in Nijlen

Ge moet erin geloven, is steevast het besluit bij een kleine reeks verhalen over zwarte magie in ons dorp. In een tijd van computers, televisie, ruimtevaart en satelliettelefoons is dat niet altijd een gemakkelijke opgave. Maar ook als je er niet in gelooft, blijft het vanzelfsprekend boeiend te vernemen hoe nog niet zo lang geleden onze mensen door de zwarte hand getroffen werden... of dat toch dachten. Hier een eerste bijdrage over zwarte magie in Nijlen.

Zo was er eens in een Nijlens gezin een jongetje van 5 jaar dat regelmatig nachtmerries kreeg. Zo erg, dat ze hem soms met zijn tweeën moesten vasthouden om hem te bedaren. De dokter wist er geen raad mee. Dan maar naar de specialist. Die kon ook niets vinden. Het manneke was kerngezond, zei hij. Maar waar kwamen die nachtmerries dan vandaan?

Het klein bisdom

Er werd besloten goed op te letten met wie het kind in aanraking kwam. Resultaat: wanneer hij een snoepje gekregen had van een bepaalde vrouw, dan kreeg hij het 's nachts. Er kwam iemand op bezoek, en de ouders vertelden haar hun probleem. Zij gaf hen de raad om naar het klein bisdom in Hulshout te rijden. Vooraf moesten zij een lapje uit het hemdje van het jongetje snijden, of anders een lapje vastmaken aan zijn hemdje. Voorwaarde was wel dat het 48 uur op zijn bloot lichaam moest gedragen zijn.

Aldus gebeurde en men trok naar Hulshout. Bij een boerderijtje stond een kapelletje met zeven lievevrouwen, zes goede en één slechte. Ge moest wel voor alle zeven bidden. In het boerderijtje speelde zich dan het vervolg van het ritueel af. De vrouw des huizes "putte" een emmer water, zette die midden in de huiskamer neer, nam een fles met wijwater en begon te lezen. Overtussen goot zij in de emmer op vier plaatsen wat wijwater, in kruisvorm. Dan nam zij het lapje stof van het kind, bad erover, en sneed het in vier delen. Ze legde die in het water. Was

het kind erg ziek, dan gingen de lapjes als een steen naar beneden. Was het maar lichtjes ziek, dan gingen ze dwarrelend naar beneden. Was de persoon echter gezond, dan bleven de lapjes kurkdroog op het water liggen.

Ge moest dan een paar weken boete doen, en terugkeren. En ge moest daar niets voor betalen. Wie wou, stak wat geld in de offerblok van de kapel.

Beterde het niet, dan werd de mensen aangeraden naar Dendermonde te rijden bij de paters aldaar. Daar wachtte een zwaardere opdracht. Ge moest naar zeven verschillende dorpen rijden en in elk ervan een kapel bezoeken. Elke kapel had een eigen lievevrouw (ook weer zes goede en één slechte). Hadt ge de zeven kapellen bezocht en veel "gelezen", dan moest ge terug naar de paters gaan. Zij gaven u een beschrijving van de persoon die de bron van het kwaad was. Zij gaven tevens een afbeelding van de persoon, een soort foto dus.

En nu komen wij terug naar Nijlen. Bij de door de paters aangeduide persoon, die oorzaak was van het leed van het jongetje, heeft onderpastoor De Deyne boeken over zwarte magie buitengehaald en ter plaatse verbrand. Daarmee heeft hij trouwens veel moeite gehad. Spijtg dat hij dat nu voor ons niet meer kan bevestigen.

En het kind? Het werd na vele novenen van alle kwaad verlost.

Flor Dieltjens.

De “grote” oorlog van Fons Coppens

In Belgenkamp te Harderwijk (Poemp 36) vertelde Jos Thys hoe het de Belgische soldaten verging die in dat Nederlandse kamp vastgehouden werden, omdat Nederland zich strikt neutraal opstelde uit vrees voor een Duitse reactie. In deze bijdrage ga ik proberen een beeld te geven van de beginperiode van de Grote Oorlog aan de hand van de belevenissen van Alfons Coppens, soldaat 8ste linie, 1ste bataljon, 1ste compagnie met stamnummer 53074.

Fons werd op 9 augustus 1888 te Kessel geboren en trouwde op 13 september 1913 met Maria Kelber uit Nijlen. Hun prille huwelijksgeluk was echter van korte duur. Nog geen jaar later werd de soldaat-milicien wederopgeroepen en moest hij zich langs de snelste en kortste weg naar Namur begeven: de Belgische regering was niet van plan de Duitsers vrije doorgang te verlenen en mobiliseerde daarom het leger. Ze deelde dit op 29 juli 1914 ook mee aan de buitenlandse regeringen: “Mijnheer de Minister, ’s Konings regering heeft besloten het leger op versterkten vredesvoet te brengen...” Op 31 juli om 19 uur werd dan de eigenlijke mobilisatie afgekondigd.

Fons, soldaat van de lichte 1908, zocht zijn plunje bij elkaar, nam met tegenzin afscheid van zijn zwangere vrouw en vertrok op 1 augustus naar het Walenland. Zodra hij in het Naamse aangekomen was, stuurde hij zijn vrouw een prentkaart om haar gerust te stellen. Op die kaart, een dorpsgezicht van St.-Denis-Bovesse, schreef hij:

“Marie, ik laat u weten dat ik tot nu toe gezond zijn en hoop van u hetzelfde en dat wij gauw zullen terugkeren. Houd u struis, ik zal voor mij wel zorgen.”

De volgende dag, 5 augustus, volgde een kaartbrief vanuit St.-Denis-Bovesse. Fons voelde zich nog

steeds goed en veel gevaar leek er niet te zijn, al was er toch al enige twijfel merkbaar.

Fons stuurde deze postkaart van St.-Denis naar zijn geliefde Marie in Nijlen

“Marie, wij zijn tot hier goed genoeg, maar wij weten nog niet wat er zal komen. Tot hier mankeren wij niets als dat wij liever thuis zouden zijn. Liefste vrouw, ge moogt niet te veel verdriet maken voor mij, want wij zijn beter af als de burgers: wij hebben eten overhoop nu. Maar later misschien wel minder. Liefste, als wij nog bij malkander geraken dan zullen wij het plezier met verdriet van nu delen. Liefste, laat mij eens weten hoe het met u gaat.”

Ondanks de twijfels die onderhuids in vorig briefje aanwezig waren,

bleek de situatie in het land nog vrij normaal. Of was de optimistischere toon van zijn bericht van 10 augustus vanuit Moha het gevolg van het feit dat hij nieuws gekregen had van zijn vrouw?

“Beminde vrouw, ik kom u te schrijven dat ik uw kaart ontvangen heb. Het doet mij plezier om van u iets te ontvangen. Tot hier is alles nog goed. Ik denk dat het nogal goed

met ons regiment zal aflopen. Ik heb nog genen enkelen Duits gezien. Er is al wel geschoten. Ik denk dat het gauw zal afgelopen zijn, want den Duits krijgt van alle kanten op zijne kop. Ik ben zeker dat wij terug bij malkander zullen komen: ik heb nog moed genoeg en onze commandant is hard verveerd en dat is goed voor ons. Liefste, schrijf mij dikwijls, want het duurt lang eer wij het hebben: wij reizen altijd rond.”

Alsof de gebeurtenissen de toonaard van de brieven volgden, werd het van dan af stil: geen brief meer

naar het thuisfront. Om het hiaat op te vullen hebben wij het boek *Onze Helden*. België's epische strijd van 1914 tot 1918 geraadpleegd. Beetje bij beetje kunnen wij zo achterhalen wat er in die "stille" periode gebeurd is. Op 5 augustus begon de Duitse aanval op de forten van Luik en op 17 augustus viel die vesting. De Belgische krijgsheren gingen ervanuit dat de Duitsers met Namen meer moeite zouden hebben: de stad was degelijk versterkt en de Belgische soldaten waren voorbereid op hun komst. Helaas vergisten zij zich. De Duitsers veranderden namelijk hun tactiek: in plaats van roekeloos en zegedronken de forten te bestormen en veel manschappen te verliezen, brachten zij tegen Namen hun zwaar geschut in actie om de versterkingen uit te schakelen. Daardoor verliep hun opmars wel trager. Dat gaf hoop, valse hoop zo zou spoedig blijken. De zware Duitse artillerie vernielde de observatoria van de forten, zodat die niet meer zagen waarheen zij hun kanonnen, als die al niet vernield waren, moesten richten en zo zo goed als weerloos werden.

Op 17 augustus verliet de 8ste Belgische brigade (o.a. ook het 8ste linie) Hoesi, omdat ze dreigde omsingeld te worden. De 19de trok ze Namen binnen. Op 21 augustus om 10 u begon de beschieting van Namen: om de 30 seconden volgden granaten van het zwaarste kaliber elkaar op. De doodstrijd van de stad

duurde drie dagen.

Het 8ste linieregiment, dat in reserve lag, was komen postvatten in de loopgraven van het kasteel Beaulois, tussen de forten van Cognelée en Marchovelette. Op 23 augustus hernam de beschieting met verdubbelde woede en de forten werden het een na het andere stukgeschoten: Maizeret, Cognelée en om 13 u Marchovelette. Die dag sneuvelde Fons Coppens en werd hij te St.-Marc begraven...

Al die tijd, sinds 12 augustus, had zijn familie ongerust naar nieuws van hem uitgekeken. Toen dat uitbleef, wendde ze zich ten einde raad tot de heer Laporta om via het Rode Kruis te informeren. Maar ook dat vroeg tijd. Op 14 december werd op de grootouderlijke boerderij, op de grens Nijlen - Herenthout, zijn dochter Bertha geboren. Van haar vader was er nog steeds geen nieuws.

Op 19 februari 1915 bevestigde een brief van het Rode Kruis de bange vermoedens. Ik citeer "Ik vrees grotelijks dat het enige nieuws dat ik bezorgen kan, ongelukkig zeer bedroevend is. In mijn boek der gesneuvelde Belgische helden vind ik Coppens Alfons, 8ste linie, geboren te Kessel, gesneuveld te Namen en begraven te St.-Marc. Ten stadhuize van Namen zal men op aanvraag een duplicaat van de overlijdensakte afleveren."

In 1923 volgde de epiloog: "In naam van de overlevenden van het fort

van Marchovelette nodigt generaal Duchateau de familie van Alfons Coppens uit om op 26 augustus om 15 u de plechtige inhuldiging bij te wonen op het militaire kerkhof van Champion van het monument dat er zal opgericht worden ter nagedachtenis van de Belgische en Franse gesneuvelden in de 4de sector van de versterkte plaats Namen. Sinds 5 juli 1923 rustte Fons Coppens in graf 10, blok F van het nieuwe oorlogskerkhof aldaar. Sinds die tijd ook was de sint-jacobslander voor de familie het "bloemeke van Namen."

Rik Claes.

Bronnen :

- Persoonlijke brieven en documenten van Fons Coppens
- *Onze Helden voor het vaderland gesneuveld* - o.l.v. René Lyr, Brussel 1922

Werkten mee aan dit nummer :

Redactie : Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Flor Dieltjens, Frans Lens, Jef Peeters, Rosette Rymenants, Jos Thys, Pol Van Camp

Fotografie: Walter Caethoven en Frans Raets

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt en DF-ledenblad

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Druk : Mil Van de Sande

Eindredactie: Rik Claes

Moet er geen bier zijn?

(tweede aflevering)

De eerste brouwerij in de Lierse Bijvang, de vier dorpen die van Lier afhankelijk waren, was gelegen binnen de slotgrachten van het verdwenen kasteel van Laken of het aloude Kesselhof. Het werd door het Belgische leger gewoon in brand gestoken in 1914. Toen daar, vermoedelijk in 1727, het eerste bier gebrouwen werd, deed het Lierse stadsbestuur alle moeite van de wereld om de brouwerij kapot te krijgen. Vooral de schout van Lier was een felle tegenstander. In die dagen werd de brouwerij bij manier van spreken "overvallen" door Lierse controleurs die door de schout en de stadsschepenen gezonden waren. Blijkbaar gold toen de opdracht: pest de brouwer, maak het hem heel lastig, zodanig dat Lier de bierhandel in de Bijvang weer volledig in handen krijgt.

Bier voor de pastoor van Nijlen

In een akte van jonker Jan Florentius de Hoves des Estiennes, op dat ogenblik eigenaar of mede-eigenaar en misschien wel bewoner van het domein De Bist in Kessel en Petrus Goyvaerts, stadschepenen van Lier, verklaren deze dat Franciscus Versteylen, beëdigd zegelaar (man die het stadszegel aanbracht als bewijs van nazicht op de door de accijnsmeesters toegestane hoeveelheid te brouwen bier) in opdracht van de schout en de rentmeesters van Lier een controlebezoek had gedaan in Kessel. Op 20 april 1730 was Versteylen gaan "visiteren de brouwerij gestaen ende gelegen op den huuse van plaisantie toebehoorende den heere N. Prost de Beauregard alwaer eenighe brouwersgasten

besigh waeren met brouwen." Op de vraag aan de brouwersgasten en de "huysvrouwe" voor wie zij dat bier aan het brouwen waren, werd geantwoord: "Voor de pastoor van Nijlen." Versteylen vroeg vervolgens het brouwbiljet van de Lierse accijnsmeesters, vereist volgens het Lierse brouwreglement van 4 maart 1727, aan de brouwersgasten en mevrouw Prost de Beauregard. Maar dat hadden zij niet. Hierop werd "den stadhouder der selve gecalangieert ende de te maekene bieren gearresteert." (De stadhouder, hier de kasteelheer, werd gerechtelijk aangeklaagd en het bierbeslag aangeslagen).⁽¹⁾

Maar, 't verhaal is nog niet af. In dezelfde akte volgt nog een verklaring in verband hiermede van Jacques de Pooter en Peeter Peeters, "schepenen van de hooftbancke en van den bijvang van Lier." Maria Goissens (Goossens), vergezeld van een "vreemden momboir" (voogd of gemachtigde) had een onderhoud aangevraagd met beide heren. De vrouw verklaarde zich borg te stellen voor "den heere paster van Nijlen Joannis van den Per(r)e ende dat voor de bieren gebrouwen in het hof van Laken te Kessel." Als borg stelde zij "eene huysinghe gestaen in de parochie van nylen byvanck voorsegde mitsgaeders eene hove groot acht bunderen gelegen in de elsdonck." Indien de pastoor een heel zware boete zou oplopen, dan stond Maria Goossens er borg voor dat zij die zou betalen, eventueel zou zij zelfs hiervoor een huis met 8 bunders of 10,5 ha grond verkopen! Voor de brouwer zelf stond er een

loodzware boete op van 600 gulden en de sluiting van één jaar en zes weken. Het stadsbestuur eigende zich zelfs het recht toe om de brouwketel weg te halen! De kasteelheer was waarschijnlijk niet de eerste de beste, want een proces bij de Raad van Brabant, proces dat enkele jaren aansleepte, werd in het nadeel van de stad gevonnist.

Frans Lens

(vervolgt)

(1) Stadsarchief Lier, procuratieboek nr. 1289, akte nr. 127

Ter overweging...

Wat brengen de komende dertig jaar? Spreken over het post-Belgische tijdperk waarin er nog twee relevante beleidsniveaus overblijven, het Vlaamse en het Europese, is één zaak. Een andere is hoe Vlaanderen zijn taal, zijn cultuur, zijn identiteit in de wijzigende omgeving gestalte zal geven.

(Bart Sturtewagen in *De Standaard* n.a.v. de viering van 30 jaar Vlaams Parlement)